

Климчук М. П.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ВИКОНАННЯ ДОРУЧЕНЬ, ЯК ФОРМА ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ ТА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Досліджуються наукові та практичні проблеми спільної діяльності слідчого з оперативними підрозділами під час виконання останніми доручень щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій; надаються пропозиції щодо удосконалення організаційних аспектів такої взаємодії.

Ключові слова: слідчий, оперативні підрозділи, кримінальні правопорушення, доручення, взаємодія, слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії.

Исследуются научные и практические проблемы совместной деятельности следователя с оперативными подразделениями при выполнении последними поручений по проведению следственных (розыскных) действий и негласных следственных (розыскных) действий; высказываются предложения по совершенствованию организационных аспектов такого взаимодействия.

Ключевые слова: следователь, оперативные подразделения, уголовные правонарушения, поручение, взаимодействие, следственные (розыскные) действия, негласные следственные (розыскные) действия.

Спільна діяльність слідчих та оперативних підрозділів зумовлюється взаємозв'язком оперативно-розшукової діяльності і кримінального процесу. Взаємозв'язок ОРД і кримінального процесу – це відношення їхньої залежності один від одного як самостійних діяльнісних систем, що проявляється в об'єкті їх спрямування, в меті та завданнях, засобах здійснення, у взаємодії їх суб'єктів й отриманих результатах [1, с. 66].

У процесі взаємодії слідчого та оперативних підрозділів під час досудово-

го розслідування, між ними виникають не лише кримінально-процесуальні правовідносини, а й ділове співробітництво, відбувається якісне об'єднання сил, засобів і методів, що забезпечує оптимізацію процесу розслідування злочинів для найбільш якісного й ефективного виконання завдань, що стоять перед досудовим розслідуванням.

Як свідчить практика, така взаємодія: надає діяльності суб'єктів цілеспрямований характер; дає можливість зосередити зусилля на найбільш актуальних поточних і перспективних завданнях ви-

явлення, розслідування і розкриття конкретного кримінального правопорушення; допомагає визначити шляхи і засоби досягнення поставленої мети і створює умови для ефективного використання сил і засобів, якими розташовують взаємодіючі суб'єкти; сприяє найбільш раціональному використанню робочого часу, позитивно впливає на стиль роботи взаємодіючих сторін; нормалізує психологічну міжособистісну ситуацію.

У науковій літературі загальній характеристиці взаємодії слідчих та оперативних підрозділів приділено чимало уваги. Ця проблема була предметом дослідження таких науковців, як О. В. Баулін, Ф. Ю. Бердичевський, І. М. Гуткін, А. Я. Дубинський, Л. М. Карнеєва, О. М. Ларін, Д. П. Письменний, М. А. Погорєцький, В. М. Тертишник, М. Є. Шумило та ін. Проте, окремі організаційні та процесуальні особливості виконання доручень слідчого оперативними підрозділами залишаються дискусійними у зв'язку з прийняттям нового КПК України, викликають нарікання практичних працівників. Усе це певною мірою знижує ефективність проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій оперативними підрозділами, що не може негативно не вплинути на якість досудового розслідування загалом. Тому в межах статті спробуємо запропонувати шляхи вирішення окремих питань взаємодії слідчих та оперативних підрозділів під час виконання доручень.

Вибір конкретних форм спільної діяльності зумовлений слідчою або оперативно-розшуковою ситуаціями кримінального чи оперативно-розшукового провадження, залежить від слідчого (подекуди, за активної участі прокурора та слідчого судді) й реалізується за його ініціативою а також прокурора, що здійснює прокурорський нагляд у вигляді процесуального керівництва. При цьому слідчий при процесуальних формах є основним суб'єктом взаємодії. Однак, якщо спільна діяльність здійснюється за ініціативою оперативно-розшукового

підрозділу, який веде оперативно-розшукову справу, то він і є основним суб'єктом такої взаємодії.

Зазначимо, що новий КПК України не передбачає конкретних форм взаємодії слідчих та оперативних підрозділів, а вказує лише на один вид взаємодії шляхом виконання доручення. Також його норми не надають права слідчому давати вказівки оперативному підрозділу, надання вказівок є виключним правом прокурора та суду.

Про інформацію щодо використання оперативної інформації слідчого повинен письмово повідомити той орган, який одержав таку інформацію. Тільки після цього слідчий може розглянути питання про необхідність доручення в порядку п. 3 ч. 2 ст. 40 КПК України. Однак, як впливає з ч. 2 ст. 40 КПК України це можуть бути доручення лише про проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Тобто доручати проведення інших процесуальних дій КПК України слідчого не уповноважує.

Обов'язок підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність виконувати письмові доручення слідчого, прокурора передбачені ч. 3 ст. 41 КПК України та п. 2 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2; 3].

Основне правило – висловити у дорученні саме те, що повинен встановити в інтересах кримінального провадження орган, а не які заходи він повинен для цього здійснити. Слідчий може висловити доручення словами «здійснювати оперативно-розшукову діяльність з метою одержання джерел доказів у кримінальному провадженні», «з метою встановлення осіб, які вчинили кримінальне правопорушення», «з метою встановлення фактичних обставин вчинення кримінального правопорушення». Це ніби глобальна програма здійснення оперативно-розшукової діяльності. Але слідчий може надати й більш конкретні доручення «з метою отримання інформації про контакти підозрюваного з іншими особами у якийсь проміжок часу», «з метою розшуку матеріальних цінностей,

які належать підозрюваному». Можуть бути й інші питання, які в інтересах кримінального провадження мають перевірятися шляхом здійснення оперативно-розшукової діяльності [4, с. 318].

Необхідність у проведенні спільних слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій виникає, частіше, в ситуаціях:

- хорошого знання оперативним працівником обставин вчинення кримінального правопорушення;

- використання негласних оперативно-розшукових відомостей, які вимагають зашифровки;

- коли оперативним шляхом встановлено конкретні наміри підозрюваних – протидіяти слідству, і участь співробітника сприятиме їх нейтралізації;

- використання орієнтуючої інформації для слідчого, отриманої оперативним шляхом для організації і тактики слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій.

При виборі тактики проведення спільних слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій слідчий і оперативний працівник повинні ретельно готуватися, передбачаючи дотримання процесуальних вимог, які гарантують забезпечення законності, обговорювати послідовність дій, черговість запитань, реакцію допитуваного, захисника та інші обставини. Якщо при підготовці припустимі різні пропозиції, дискусії про варіанти тактики поведінки, обговорення сценарію майбутньої дії, то при початку слідчої дії, весь її хід і процесуальний розвиток визначає слідчий.

Залучення до участі у слідчій дії посадової особи оперативного підрозділу, згідно з вимогами норми, має бути відображено в протоколі відповідно до нормативних правил його оформлення. Однак у якій би формі не здійснювалася взаємодія слідчого та оперативного підрозділу вона повинна відповідати двом основним умовам: це чітке розмежування функцій взаємодії і взаємна погодженість рішень і дій слідчого та оперативного підрозділу.

Єдність цих умов та їхнє дотримання є гарантією ефективності взаємодії слідчого та оперативного підрозділу у вирішенні завдань кримінального провадження.

Зазначені у ч. 1 ст. 41 КПК України *оперативні підрозділи* є складовими структурами відповідних правоохоронних органів та активними учасниками взаємодії зі слідчим. Однак їх особливість полягає в тому, що вони наділені законом повноваженнями з проведення оперативно-розшукових заходів. До таких підрозділів відповідно до ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» належать: в органах внутрішніх справ кримінальна, транспортна та спеціальна міліція, спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю, підрозділи внутрішньої безпеки, судова міліція; в органах безпеки оперативні підрозділи контррозвідки, військова контррозвідка, захисту національної державності, спеціальні підрозділи по боротьбі з корупцією та організованою злочинністю, оперативно-технічні, внутрішньої безпеки, оперативного документування, боротьби з тероризмом і захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів; в органах, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства оперативні підрозділи податкової міліції; в органах Державної пенітенціарної служби України оперативні органи і установи виконання покарань та слідчих ізоляторів; в органах Державної прикордонної служби України розвідувальний орган спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону (агентурної розвідки, оперативно-технічний, власної безпеки), оперативно-розшукові підрозділи відповідного спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону та його територіальних органів, підрозділи з охорони державного кордону органів охорони державного кордону та Морської охорони, забезпечення внутрішньої

безпеки, забезпечення власної безпеки, оперативного документування та оперативно-технічний; в органах Державної митної служби України – оперативні підрозділи, які ведуть боротьбу із контрабандою. Перелічені органи здійснюють слідчі (розшукові) дії і негласні слідчі (розшукові) дії за письмовими дорученнями слідчого, прокурора у конкретному кримінальному провадженні (про вимоги до письмового доручення слідчого).

З метою унеможливлення випадків втручання у процесуальну діяльність оперативного працівника під час проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій у зв'язку з виконанням доручення слідчого, забороняється здійснення будь-якого впливу під час досудового розслідування з боку осіб, що не мають на те законних повноважень.

Працівникам оперативного підрозділу надається право згідно з дорученням слідчого звертатися з клопотаннями до прокурорів і слідчих суддів щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій та тимчасового доступу до речей і документів. При цьому вони не обмежуються у праві звертатись до слідчого судді, прокурора, що у подальшому повинна забезпечити економію часу слідчого, який сьогодні витрачається на технічну роботу з підготовки клопотань на проведення негласних слідчих (розшукових) дій, їх погодження процесуальними прокурорами та отримання ухвали в Апеляційних судах, що вимагає безпосередньої присутності слідчих, у тому числі їх прибуття в адміністративні центри Автономії та областей з віддалених районів.

На нашу думку, до ст. 41 КПК України слід запропонувати зміни, які дозволять домогтись виконання вимог ст. 2 КПК України щодо забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, досягти якісного та своєчасного проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій.

З урахуванням висловлених пропозицій, ч. 2. ст. 41 КПК України матиме такий вигляд:

Стаття 41. Оперативні підрозділи

2. Під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого. *Втручання у процесуальну діяльність співробітника оперативного підрозділу, що здійснюється в межах доручення, осіб, які мають на те законних повноважень, забороняється.* Співробітники оперативних підрозділів не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора, *однак можуть звертатися з відповідними клопотаннями до слідчого або прокурора, про проведення оперативних заходів, спрямованих на розкриття злочину та викриття причетних до нього осіб.*

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» у ч. 1 ст. 6 визначає підстави для проведення оперативно-розшукової діяльності: 1) наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про: злочини, що готуються; осіб, які готують вчинення злочину та ін.

На нашу думку, доповнення п. 1 ч. 1 ст. 6 словами «*або вчиняють злочини*» дасть змогу оперативним підрозділам в повній мірі забезпечити виконання п. 1 ст. 7 Закону України «Про ОРД» в частині своєчасного виявлення і припинення злочинів. Фактично при наявності інформації про особу, яка вчиняє злочини мова йде лише про суб'єкт цього злочину, а решту його ознак (об'єкт, об'єктивна та суб'єктивна сторона) необхідно встановити за допомогою проведення оперативно-розшукових заходів. Відсутність усіх ознак злочину в зібраних оперативними підрозділами матеріалах в рамках оперативно-розшукової справи призведе до повернення органами досудового розслідування таких матеріалів на доопрацювання та не дасть змогу

вчасно розпочати досудове розслідування, оскільки відповідно до ч. 2 ст. 7 Закону України «Про ОРД» тільки після збору матеріалів, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння особи (осіб), такі матеріали направляються до органу досудового розслідування.

Аналіз норм КПК України та практики їх застосування під час надання доручень оперативному підрозділу спонукає до висновку, що діяльність слідчого унеможлиблює поєднання процесуальних та оперативно-розшукових функцій. Слідчий не повинен втручатися в оперативно-розшукову діяльність, а оперативний працівник – зазіхати на процесуальну самостійність слідчого. Успіх їхньої діяльності залежить від її узгодженості та координованості за керівної ролі слід-

чого, хоча й може бути ініційована оперативним працівником. Спільна робота слідчого та оперативно-розшукових працівників під час розслідування будь-якого кримінального правопорушення має ретельно узгоджуватися з планом розслідування й ґрунтуватися на результатах спільної оцінки слідчих та оперативно-розшукових ситуацій.

Під час виконання доручень взаємодія слідчого та оперативного підрозділу вона повинна відповідати двом основним умовам: це чітке розмежування функцій взаємодії і взаємна погодженість рішень і дій слідчого та оперативного підрозділу. Єдність цих умов та їхнє дотримання є гарантією ефективності їх спільної діяльності у вирішенні завдань кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. *Погорецький Н. А.* Взаимодействие следователя и органа дознания в процессе расследования преступлений / Н. А. Погорецкий // *Весы Фемиды.* – № 1 (13). – 2000. – С. 66–69.
2. *Кримінальний процесуальний кодекс України.* – К.: Центр навч. л-ри, 2012. – 292 с.
3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 30 червня 1993 р. // *Відомості Верховної Ради (ВВР).* – 1993. – № 35. – Ст. 358.
4. *Багрій М.* Взаємодія слідчого з працівниками підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність / М. Багрій // *Вісник Львівського університету.* – 2013. – Випуск № 57. – С. 315–321.

Klimchuk M. Execution of orders as a form of interaction investigative and operational units in criminal proceedings.

We study the scientific and practical problems of joint activities with the investigator the operational units during the last instructions to the investigation (investigation) actions and covert investigative (search) actions; provided suggestions for improving organizational aspects of this interaction. Based on the analysis made by the author of the CPC of Ukraine norms and practices in the provision of operational orders division leads to the conclusion that the activities of the investigator impossible combination of procedural and operational-search functions. The investigator should not interfere in the operational-search activity, and operational staff – encroach on the procedural autonomy of the investigator. The success of their work depends on its coherence and coordination for the leading role of the investigator, although it may be initiated by operational staff. Collaborate investigator and search operations staff during the investigation of any criminal offense has thoroughly consistent with the plan of investigation and based on the results of a joint assessment investigation and search operations management. It is noted that during the execution of orders interaction investigator and operating unit it must meet two basic requirements: it is a clear distinction between the functions of interaction and mutual consistency of decisions and actions of the investigator and the operational unit. The unity of these conditions and their adherence to guarantee the effectiveness of their joint activities in addressing the challenges of the criminal proceedings.

Keywords: *investigative, operational units criminal offense instruction, interaction, investigative (search) action, covert investigative (search) actions.*

Стаття надійшла до редакції журналу 17.10.2014 р.